

הגמרא ממשיכה לעסוק בדיני תנאי בגיטין. הגמרא מביאה ברייתא הדנה בגט הניתן לאשה, אך שייר הבעל את הנייר לעצמו, וכך לשונה (שם עה.):

ת"ר: הרי זה גיטך והנייר שלי - אינה מגורשת, על מנת שתחזירי לי את הנייר - מגורשת.

בעל שמגרש אשה ומשייר את הנייר לעצמו, אין הגט חל. אך אם התנה ואמר, שהיא מגורשת על מנת שתחזיר את הנייר, אזי היא מגורשת. ושאלת הגמרא מה ההבדל בין הרישא לסיפא? וזה לשונה (שם):

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא?

ביאר רש"י (ד"ה מאי) את הקושיא כך: מדוע בסיפא האשה מגורשת? הרי סוף סוף בתוצאה המעשית היא איננה אוחזת בגט, כמו ברישא. וע"כ כמו שברישא אין הגט חל, גם בסיפא אין הגט יחול (עוד הוסיף רש"י שהשאלה היא לשיטת חכמים ולא רבי שאומר על מנת כעכשיו דמי). הרשב"א מחדד שהסיבה לפסול את שתי צורות נתינת הגט הוא מטעמים שונים, וזה לשונו (ד"ה מאי):

נ"ל דהאי לישנא לאו בדוקא איתמר דפשטא משמע דמחד טעמא איכא למיפסל בין ברישא בין בסיפא, וליתא דטעמא דרישא משום דאין כאן נתינה אלא אותיות פורחות וטעמא דסיפא משום דלכי מקיימא תנאה הדר גיטא למרה ובדקא ס"ד השתא דכל האומר על מנת לאו כאומר מעכשיו דמי, אלא ה"ק סיפא נמי ליפסל ואמאי קאמר מגורשת ולא מחד טעמא כדאמרן.

כלומר, ברישא הסיבה שנתן לה אותיות פורחות באויר ללא נייר, וע"כ אין זה גט (התורה אמרה ספר, אותיות עם נייר). ובסיפא יש נתינה, אך היא חלה ברגע שהגט חוזר לבעל ואינו אצלה. כלומר, התוצאה היא אותה תוצאה בין הרישא לסיפא, ומדוע בסיפא הגט חל?

(הרשב"א הביא גם טעם לפסול השייך לשני חלקי הברייתא "אי נמי י"ל דהכא והכא משום ונתן בידה ספר כריתות הוא דליכא נתינת ספר בשעת כריתות" כלומר, גט כריתות הוא בשעה של הכריתות.)

הגמרא מתרצת את השאלה בשלושה אופנים: א. התנאי בסיפא מקיים, והגט נשאר בידה. ב. התנאי בסיפא בטל, וע"כ הגט נשאר בידה. ג. התנאי בסיפא מקיים, ואין הגט נשאר בידה. וכך מובא בגמרא (שם):

- א. אמר רב חסדא: הא מני? רשב"ג היא, דאמר: תתן לו את דמיה, ה"נ אפשר דמפייסה ליה בדמי.
- ב. אלא אמר אביי: הא מני? ר"מ היא, דאמר בעינן תנאי כפול, והכא הא לא כפליה לתנאיה. מתקיף לה רבא: טעמא דלא כפליה לתנאיה, הא כפליה לתנאיה לא הוי גיטא, מכדי כל תנאי מהיכא גמרינן להו? מתנאי בני גד ובני ראובן, מה התם תנאי קודם למעשה, אף כל תנאי קודם למעשה, לאפוקי הכא דמעשה קודם לתנאי! אלא אמר רבא: משום דמעשה קודם לתנאי. מתקיף לה רב אדא בר אבהו: טעמא דמעשה קודם לתנאי, הא תנאי קודם למעשה לא הוי גיטא, מכדי כל תנאי מהיכא גמרינן להו? מתנאי בני גד ובני ראובן, מה התם תנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר, אף כל, לאפוקי הכא דתנאי ומעשה בדבר אחד! אלא אמר רב אדא בר אבהו: משום דתנאי ומעשה בדבר אחד.
- ג. רב אשי אמר: הא מני? רבי היא, דאמר רב הונא אמר רב: כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי.

א. רב חסדא סובר שיוכלה האשה לתת לבעל כסף על הנייר של הגט, וכך גם הגט נשאר אצלה וגם התנאי מקיים. ב. אביי, רבא ורב אדא בר אבהו סוברים שהתנאי בטל משום שהוא אינו כמו תנאי של בני גד ובני ראובן, ולכן הגט נשאר בידה. ג. רב אשי סובר שהגט חל עכשיו (באמירת על מנת), ונייר יחזור לאחר מכן, אך בשעת נתינה הגט נשאר אצלה.

בשלושת האופנים הנייר נשאר אצלה בזמן הכריתות, גם האותיות שאינם פורחות באויר, וגם השטר עצמו. נראה שהתורה אמרה ספר כריתות, הוא כורת בינו לבינה, גם בחלק החומרי- הנייר, וגם את החלק הנשמתי- באותיות הפורחות (נשמה פורחת באויר עיי' סנהדרין צא.).

כלומר, התוצאה איננה אותה תוצאה בין הרישא לסיפא, ברישא את בחינת הנשמה שבגט, אך אין את החלק החומרי שבגט. ובסיפא יש את שתי הבחינות, גם את הנשמה שבגט וגם את החלק החומרי. אמנם באופנים שונים כמו שנחלקו האמוראים.

יש עוד לעיין במהות התנאי מדוע הוא בטל אם אין בו את הגדרת בתנאי בני גד וראובן? ונראה שהתנאי איננו סתמי, אלא הוא בסיס מבנה האיסור, אם הבסיס נופל אזי אין כאן מבנה כלל. וזהו תנאי בני גד ובני ראובן, שהוא סגור משני הצדדים (הן קודם ללאו, ותנאי למעשה וכו'). המדרשים והמפרשים מבארים שתנאי של בני גד ובני ראובן הינו באריכות בתורה מפני שישנם מגמות מהותיות בסוד התנאי. עולה מסיפורם של בני גד ובני ראובן שהתנאי מגדיר את החשיבות: א. מה קודם למה, הצאן או הטף? (עיי' מדרש ת' ז). ב. מול מי אתה עומד, מול בני ישראל או מול ה' (עיי' מלב"ם) ג. אתה מופיע כפרט או כלל? (עיי' רש"י והנצי"ב בהעמק דבר).

גם כאן, כל עוד התנאי סותר את הבסיס של הגט, אזי אין כאן תנאי, ולכן הגט יחול כאמור.